

หมวดที่ 3

ลูกหนี้และเจ้าหนี้หลายคน (มาตรา 290 - มาตรา 302)

มาตรา 290 ถ้าการชำระหนี้เป็นการอันจะแบ่งกันชำระได้ และมีบุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้ก็มีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าของหนี้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านว่าลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และเจ้าหนี้แต่ละคนก็ชอบที่จะได้รับเพียงเป็นส่วนเท่า ๆ กัน

1. หนี้ตามมาตรา 290 นี้ เป็นหนี้อันจะแบ่งชำระได้ และมีบุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้ หรือมีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าหนี้ โดยไม่ปรากฏชัดแจ้งว่าลูกหนี้หลายคน หรือเจ้าหนี้หลายคนเหล่านั้นผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วมตาม มาตรา 291 หรือเจ้าหนี้ร่วมตามมาตรา 298 แล้วก็ถือว่า ลูกหนี้หรือเจ้าหนี้หลายคนเหล่านั้นเป็นลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้ธรรมดา โดยลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และเจ้าหนี้แต่ละคนก็ชอบที่จะได้รับชำระหนี้แต่เพียงเป็นส่วนเท่า ๆ กัน

2. หนี้แบ่งชำระได้ หมายถึงหนี้ที่โดยสภาพแห่งหนี้สามารถแยกออกจากกันเป็นส่วน ๆ ได้อย่างถนัดชัดแจ้ง แต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ (มาตรา 104) หรือ หนี้เงินที่สามารถแบ่งเป็นส่วนเท่า ๆ กันได้ และโดยเหตุที่มีบุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้ หรือมีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าหนี้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย กฎหมายสันนิษฐานไว้ว่า ลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และเจ้าหนี้แต่ละคนก็ชอบที่จะได้รับชำระหนี้แต่เพียงเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เช่น ก. และ ข. กู้ยืมเงิน ค.ไป 3,000 บาท (เป็นหนี้แบ่งชำระได้) โดยไม่มีข้อตกลงว่าจะยอมรับผิดชอบร่วมกันในการชำระหนี้อย่างลูกหนี้ร่วมเมื่อกรณีเป็นที่สงสัย กฎหมายก็สันนิษฐานว่า ก. และ ข. จะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน คือ คนละ 1,500 บาท ซึ่งเมื่อรวมเข้ากันแล้ว ก็จะเป็นการใช้นั้นครบถ้วน มีข้อสังเกตว่า ค.เจ้าหนี้จะเรียกให้ ก. หรือ ข. คนใดคนหนึ่งชำระหนี้ 3,000 บาทไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะผลแห่งหนี้แบ่งชำระได้นั้น ลูกหนี้จะรับผิดชอบก็เพียงส่วนของตนเท่านั้น ไม่ต้องรับผิดชอบแทนลูกหนี้คนอื่น ๆ ด้วย หรือในกรณี ก. และ ข. เป็นเจ้าหนี้ของ ค.อยู่ 3,000 บาท เมื่อมีกรณีเป็นที่สงสัยว่า ก.

ก. และ ข. ผูกพันอย่างเจ้าหนี้รวมหรือไม่ ดังนั้น กฎหมายจึงสันนิษฐานว่า เจ้าหนี้แต่ละคนคือ ก. และ ข. ชอบที่จะได้รับชำระหนี้แต่เพียงส่วนเท่า ๆ กัน คือคนละ 1,500 บาท ฉะนั้น ก. เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้แต่เพียงส่วนของตน คือ 1,500 บาทเท่านั้น ก. เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิรับชำระหนี้อีก 1,500 บาท ข. เจ้าหนี้อีกคนหนึ่ง

3. มาตรา 290 นี้ ไม่ถือว่ากรณีมีหนี้รายเดียว และมีลูกหนี้หลายคน หรือ เจ้าหนี้หลายคน เป็นลูกหนี้รวม หรือเจ้าหนี้รวม ก็เพราะว่า การเป็นลูกหนี้รวม หรือเจ้าหนี้รวม มีลักษณะแตกต่างกันในผลของทางกฎหมายกับลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ธรรมดา กล่าวคือ ถ้าเป็นลูกหนี้รวมแล้ว ก็จะเพิ่มภาระความรับผิดชอบให้แก่ลูกหนี้ โดยลูกหนี้แต่ละคนต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้โดยสิ้นเชิง คือต้องรับผิดชอบแทนลูกหนี้คนอื่นด้วย ลูกหนี้จะมาขอชำระหนี้ตามส่วนของตนไม่ได้ ฉะนั้น มาตรา 290 จึงบัญญัติว่า เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย คือไม่แน่ใจว่า บุคคลหลายคนที่เป็นลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้เป็นลูกหนี้รวม หรือเจ้าหนี้รวม หรือไม่ก็ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นต้องรับผิดชอบ หรือรับชำระหนี้เป็นส่วนเท่า ๆ กัน

4. การที่ลูกหนี้หลายคน หรือเจ้าหนี้หลายคน ต่างคนต่างรับผิดชอบ หรือรับชำระหนี้ตามส่วนของตนก็มีผลดี ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้คนหนึ่งไม่ต้องรับผิดชอบแทนลูกหนี้คนอื่นเพราะไม่ใช่ลูกหนี้รวมตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ส่วนด้านผลเสียก็มีเช่นกัน โดยเฉพาะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการทวงถามให้ชำระหนี้ คือต้องทวงถามให้ชำระแต่ละคนไป เวลาผิดนัดต่างคนก็ต่างผิดนัด ฯลฯ

มาตรา 291 ถ้าบุคคลหลายคนจะต้องทำการชำระหนี้ โดย
 ทำนองซึ่งแต่ละคนจำต้องชำระหนี้สินเชิงไขร์ แม้ถึงว่าเจ้าหนี้ชอบที่จะ
 ได้รับชำระหนี้สินเชิงไขร์ได้แต่เพียงครั้งเดียว (กล่าวคือลูกหนี้ร่วมกัน) ก็ที่
 เจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้แต่ละคนใดคนหนึ่งสินเชิง ฤๅแต่โดย
 ส่วนก็ได้ตามแต่จะเลือก แต่ลูกหนี้ทั้งปวงก็ยังคงต้องผูกพันอยู่ทั่วทุกคน
 จนกว่าหนี้นั้นจะได้ชำระเสร็จสิ้นเชิง

1. มาตรา 291 นี้ เป็นมาตราแรกของลูกหนี้ร่วม และหลักเกณฑ์ที่จะถือว่าเป็น
 ลูกหนี้ร่วม มีดังนี้คือ มีบุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้อันเดียวกันโดยทำนองที่ลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบ
 ใช้นี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยสินเชิง และเจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้คนใดคนหนึ่งเต็มจำนวนก็
 ได้แล้วแต่เจ้าหนี้จะเลือกโดยถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้คนเดียวกัน หากเจ้าหนี้ได้เรียกร้อง
 ให้ลูกหนี้คนหนึ่งคนใดชำระหนี้แล้ว แต่ลูกหนี้นั้นไม่สามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด หรือเรียกให้ลูกหนี้
 คนหนึ่งคนใดชำระหนี้บางส่วน ลูกหนี้ทุกคนก็ยังคงต้องรับผิดชอบร่วมกันจนกว่าจะได้ชำระหนี้โดย
 สินเชิง

ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ได้ทำสัญญากู้เงิน ง.ไป 3,000 บาท โดยในสัญญา
 กุ้ยมีไ้ระบุให้ลูกหนี้แต่ละคนต้องชำระหนี้โดยสินเชิง เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และไม่มีการ
 ชำระหนี้ นาย ง.เจ้าหนี้สามารถที่จะฟ้องให้ชำระหนี้ดังนี้

1. ง.เจ้าหนี้ ฟ้อง ก. ข. ค. ร่วมกันให้ใช้เงิน 3,000 บาท หรือ
2. ง.เจ้าหนี้ จะฟ้อง ก. หรือ ข. หรือ ค. คนใดคนหนึ่งให้ชำระเงิน
 3,000 บาท ก็ได้แล้วแต่ ง.จะเลือก

อย่างไรก็ตาม ถ้าหาก ง.เจ้าหนี้ฟ้อง ก.คนเดียว ให้ชำระหนี้ 3,000 บาท
 แต่ ก.ชำระให้ ง.เจ้าหนี้เพียง 1,000 บาท หรือ ง.เจ้าหนี้เรียกให้ ก.ชำระหนี้ 1,000

บาท ก. ข. และ ค. ก็ยังคงต้องผูกพันกันอยู่ทุกคนจนกว่าหนี้จะได้ชำระเสร็จสิ้นเชิง คือครบ 3,000 บาทนั่นเอง

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การรับผิดชอบลูกหนี้ร่วมตามมาตรา 291 นี้ แตกต่างกับหนี้แบ่งชำระได้ และมีลูกหนี้หลายคนตามมาตรา 290 เพราะ หนี้แบ่งได้ตามมาตรา 290 นั้น กฎหมายยอมให้ลูกหนี้แต่ละคนรับผิดชอบโดยตามส่วน ไม่ใช่รับผิดชอบทั้งหมด

2. ลักษณะของลูกหนี้ร่วมเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ในแง่ที่ว่า เป็นหลักประกันแก่เจ้าหนี้ กล่าวคือ ในกรณีรับผิดชอบทางสัญญา ถ้าเจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งให้ชำระหนี้ แต่ไม่ได้ชำระหนี้เต็มจำนวน เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้ร่วมคนอื่นได้อีกจนกว่าจะได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้ร่วมคนอื่นได้อีกจนกว่าจะได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน เช่น ในกรณีที่ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งล้มละลายฐานะของเจ้าหนี้ก็ไม่ถูกกระทบกระเทือน เพราะยังสามารถจะเรียกเอาจากลูกหนี้ที่ยังไม่ล้มละลายอีก หรือในกรณีละเมิด เช่น ลูกจ้างกระทำละเมิดแก่ผู้อื่น ในทางการที่จ้าง (มาตรา 425) ผู้เสียหาย (ผู้ถูกละเมิด) ไม่ต้องทวงเงินว่าลูกจ้างจะไม่มีเงินชำระหนี้ค่าเสียหาย ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายจากนายจ้างได้ โดยเหตุที่มาตรา 425 ด้บัญญัติให้ลูกจ้างและนายจ้างรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม

โปรดสังเกตว่า ถ้าเป็นกรณีลูกหนี้หลายคนตามมาตรา 290 เจ้าหนี้จะไม่ได้รับประโยชน์ดังที่ได้บัญญัติไว้ ในมาตราที่ 291

3. ลูกหนี้ร่วมเกิดขึ้นได้ 2 ประการ คือ

ก. ลูกหนี้ร่วมเกิดขึ้นโดยนิติกรรมสัญญา หมายความว่า ในสัญญาได้มีข้อกำหนดความรับผิดชอบลูกหนี้หลายคนยอมร่วมกันผูกพันตนโดยแต่ละคน คนใดคนหนึ่งจะชำระหนี้ให้เจ้าหนี้โดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม ก็ไม่จำเป็นถึงกับต้องระบุไว้ "ยอมเป็นลูกหนี้ร่วมกัน" หรือ "ผูกพันตนร่วมกัน" ข้อความอื่น ๆ ที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รับผิดชอบ

ด้วยกัน อาจแปลเอาได้ว่ามีเจตนาผูกพันตนร่วมกันได้

อนึ่ง ลูกหนี้ร่วมที่เกิดขึ้นโดยสัญญาที่ใช้บังคับได้ทั้งกรณีหนี้นั้นแบ่งชำระได้และหนี้แบ่งชำระไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมทำสัญญากู้เงิน ง. ไป 3,000 บาท เช่นนี้ ถือว่าเป็นลูกหนี้ร่วมในหนี้ที่แบ่งชำระได้ หรือ ก. ข. ค. ยอมผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วมต่อ ง. ทำสัญญาจะส่งมอบม้าหนึ่งตัวให้ ง. เช่นนี้ถือว่าเป็นลูกหนี้ร่วมในกรณีหนี้แบ่งชำระไม่ได้

ข. ลูกหนี้ร่วมเกิดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หมายความว่า มีบทบัญญัติกฎหมายได้กำหนดให้ลูกหนี้รับผิดชอบร่วมกัน บทบัญญัติกฎหมายนี้ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่น ๆ และเหตุผลที่กฎหมายบัญญัติให้รับผิดชอบร่วมกันก็เนื่องจาก

- (1) เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในทางเศรษฐกิจหรือจิตวิทยา เพื่อให้
เจ้าหนี้เกิดความมั่นใจ

ตัวอย่างเช่น เรื่องค้ำประกัน มาตรา 682, 691 เรื่อง
ตัวแทนมาตรา 820, 821 ตัวเงินมาตรา 967 หุ้นส่วนมาตรา 1025, 1055 ทรัพย์
มาตรา 1365 ครอบครัว (หนี้ร่วมระหว่างสามีภรรยา) มาตรา 1490 ฯลฯ

- (2) เพื่อความรับผิดชอบร่วมกันโดยนิติเหตุ

ตัวอย่างเช่น นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลละเมิด
ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง (มาตรา 425)

- บิดา มารดา ผู้อุปการะ ต้องรับผิดชอบร่วมกันในกรณีที่ผู้เยาว์ คนไร้
ความสามารถ หรือคนวิกลจริตได้กระทำละเมิดขึ้น (มาตรา 429)

- ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอื่น ซึ่งรับดูแลบุคคลผู้ไร้
ความสามารถอยู่เป็นนิตยภัต ชั่วครั้งชั่วคราวก็ดี ต้องรับผิดชอบกับผู้ไร้ความสามารถในการ
ละเมิด ซึ่งเขาได้กระทำลงในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของตน (มาตรา 430)

- ถ้าบุคคลหลายคนก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น โดยร่วมกันทำละเมิด ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นจะต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น (มาตรา 432 วรรคแรก)

- บุคคลผู้ยงส่งเสริมหรือช่วยเหลือในการกระทำละเมิด ท่านให้ถือว่าเป็นผู้กระทำละเมิดร่วมกันด้วย (มาตรา 432 วรรค 2)

มาตรา 292 การที่ลูกหนี้รวมกันคนหนึ่งชำระหนี้ ย่อมได้เป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่น ๆ ด้วย วิธีเดียวกันนี้ทำให้บังคับแก่การใด ๆ อันพึงกระทำแทนชำระหนี้ วางทรัพย์สินแทนชำระหนี้ และหักกลบลบหนี้ด้วย ลูกหนี้รวมกันคนหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องอย่างไร ลูกหนี้คนอื่น ๆ จะเอาสิทธิอันนั้นไปใช้หักกลบลบหนี้หาได้ไม

1. มาตรการนี้เป็นผลของการที่บุคคลหลายคนผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วม และลูกหนี้ร่วมทุกคนย่อมได้รับประโยชน์จากผลแห่งการนั้น ซึ่งมาตรา 292 ให้นับนิติเหตุระงับหนี้ซึ่งมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ดังนี้

ก. การชำระหนี้ การที่ลูกหนี้คนหนึ่งได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไป ลูกหนี้ร่วมคนอื่นก็ได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้นั้นด้วย

ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วมในสัญญากู้ยืมเงิน 3,000 บาท เมื่อ นาย ก. คนเดียวชำระหนี้ 3,000 บาท ให้นาย ง. เจ้าหนี้ การชำระหนี้ของนาย ก. ย่อมเป็นประโยชน์แก่นาย ข. และนาย ค. ด้วย เป็นเหตุให้หนี้นั้นระงับสิ้นไป นาย ง. เจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากนาย ข. และนาย ค. อีกไม่ได้

โปรดสังเกตว่า ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนไม่ได้ (มาตรา 320) แต่ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับจากการชำระหนี้บางส่วนของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ก็เป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมคนอื่นเช่นกัน และเจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิให้ลูกหนี้ร่วมทุกคนชำระส่วนที่ยังเหลือโดยสิ้นเชิง ตามมาตรา 291 เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น ถ้า ง. เจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้ หนึ่งพันบาทจาก ก. ที่เหลืออีกสองพันบาท ทั้ง 3 คน ก็ยังต้องรับผิดชอบอยู่ นาย ง. เจ้าหนี้จะเรียกให้ทั้ง 3 คนรับผิดชอบใน 3,000 บาทไม่ได้ คงเรียกได้ 2 พันบาทเท่านั้น

ข. การกระทำแทนการชำระหนี้ การที่ลูกหนี้คนหนึ่งได้กระทำการใด ๆ อันพึงกระทำแทนการชำระหนี้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวย่อมเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ

ด้วย กรณีนี้เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น แทนการชำระหนี้ตามมาตรา 321 ซึ่งเป็นผลทำให้หนี้นั้นระงับไป และมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น นาย ก. ได้เอาโทรทัศน์ราคา 3,000 บาท ไปชำระหนี้ให้นาย ง. เจ้าหนี้แทนหนี้เงินกู้ 3,000 บาท และนาย ง. เจ้าหนี้ยอมรับหนี้นั้นก็ระงับไป และมีผลถึงนาย ข. และนาย ค. ด้วย

ก. การวางทรัพย์แทนการชำระหนี้ การวางทรัพย์แทนการชำระหนี้ของลูกหนี้คนหนึ่ง ก็ทำให้ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ได้รับความประโยชน์ด้วย การวางทรัพย์แทนการชำระหนี้นี้เป็นกรณีที่เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมชำระหนี้ หรือไม่สามารรถรับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 331 ซึ่งมีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ก็ได้รับความประโยชน์จากผลอันนี้ด้วย ตัวอย่างเช่น นาย ก. ได้นำเงิน 3,000 บาท ไปชำระหนี้ให้นาย ง. เจ้าหนี้ แต่นาย ง. ไม่ยอมชำระหนี้หรือไม่สามารรถรับชำระหนี้ได้ นาย ก. จึงนำเงิน 3,000 บาทไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ ตามมาตรา 331 การวางทรัพย์ดังกล่าวนี้ ก็มีผลถึงนาย ข. และนาย ค. ด้วยเช่นกัน

ง. การหักกลบลบหนี้ ถ้าลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งขอหักกลบลบหนี้กับเจ้าหนี้ การหักกลบลบหนี้ก็ได้ประโยชน์แก่ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย การหักกลบลบหนี้ตามมาตรา 341 เป็นกรณีที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ต้องเป็นเจ้าหนี้ และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน เมื่อหักกลบลบหนี้กันแล้ว ก็ทำให้หนี้ระงับไป ซึ่งถ้าเป็นการกระทำของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ก็มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น ถ้านาย ง. เจ้าหนี้เป็นหนี้ค่าซื้อสิ่งของจาก ก. 3,000 บาทเช่นกัน นาย ก. สามารถขอหักหนี้กับนาย ง. ได้ และการหักหนี้ดังกล่าวนี้มีผลถึงนาย ข. และนาย ค. ด้วย

อนึ่ง สิทธิในการขอหักกลบลบหนี้ ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องอย่างไร ลูกหนี้คนอื่น ๆ จะเอาสิทธิอันนั้นไปใช้หักกลบลบหนี้หาได้ไม่ ซึ่งหมายความว่า การใช้สิทธิหักกลบลบหนี้ใช้ได้เฉพาะคู่กรณี คือ นาย ก. และนาย ง. เท่านั้น คนอื่นซึ่งมิใช่คู่กรณีคือ นาย ข. และนาย ค. จะเอาสิทธิของนาย ก. มาหักกลบลบหนี้กับนาย ง. ไม่ได้ ต้องห้ามตามมาตรา 292 วรรคสอง

มาตรา 293 การปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่งนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่น ๆ เพียงเท่าส่วนของลูกหนี้ที่ปลดให้ไว้แต่จะได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่น

1. การปลดหนี้ของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ตามมาตรา 293 นี้ ย่อมมีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย การปลดหนี้ตามมาตรา 340 คือ การที่เจ้าหนี้ยกหนี้สินที่ลูกหนี้เป็นหนี้อยู่ให้โดยไม่มีเรียกร้องอะไรเป็นการตอบแทน และเป็นผลให้หนี้นั้นระงับไป เมื่อนำมาปรับกับมาตรา 293 แล้วเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ได้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมเพียงบางคน ไม่ใช่ปลดให้หมดทุกคน เพราะถ้าปลดหมดทุกคนแล้ว หนี้ก็เป็นอันระงับสิ้นไปทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ มาตรา 293 จึงบัญญัติว่า เมื่อปลดหนี้ให้ลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่งย่อมเป็นประโยชน์เพื่อลูกหนี้คนอื่น เพียงเท่าส่วนของลูกหนี้ที่ปลดให้

2. จากหลักในมาตรา 293 ขอแยกพิจารณาได้ 3 กรณี

ก. การปลดหนี้ให้ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง ตัวอย่างเช่น

ก. ข. ค. ผูกพันร่วมกันเป็นลูกหนี้ร่วมกู้ยืมเงิน ง. 3,000 บาท ง. เจ้าหนี้ ปลดหนี้ให้ ก. 1,000 บาท กรณีนี้ถือว่านาย ก. หลุดพ้นจากการชำระหนี้โดยสิ้นเชิง เพราะเป็นการยกหนี้สินให้โดยเฉพาะเจาะจง แก่ลูกหนี้ร่วมคนเดียวสำหรับนาย ข. และนาย ค. ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ยังคงต้องผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ 2,000 บาท โดยหักส่วนของนาย ก. ที่ได้รับการปลดหนี้ออกไป

ข. การปลดหนี้บางส่วนโดยมิได้เจาะจงเฉพาะลูกหนี้คนใด ถ้าเป็นการที่เจ้าหนี้ปลดหนี้บางส่วนให้โดยมิได้เจาะจงยกหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ในกรณีนี้ลูกหนี้ร่วมทุกคนได้รับประโยชน์จากการปลดหนี้ของเจ้าหนี้และลูกหนี้ร่วมทุกคน ก็ยังคงรับผิดชอบเจ้าหนี้ในส่วนที่เหลือจากการปลดหนี้ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ผูกพันอย่างลูกหนี้ร่วม กู้ยืมเงิน ง. 3,000 บาท ง. เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ 1,000 บาท โดยมิได้เจาะจงปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้คนใด โดยเฉพาะ ฉะนั้น ก. ข. ค. ยังคงต้องรับผิดชอบต่อไปในหนี้ 2,000 บาท โดยหักส่วนที่ได้รับ การปลดหนี้ออกไป

ค. ข้อยกเว้นการปลดหนี้ ตามมาตรา 293 ตอนท้าย ที่บัญญัติว่า "วัน
แต่จะได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น" ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วม ง. อยู่ 3,000 บาท
ต่อมา ง. ทำข้อตกลงกับ ข. และ ค. ว่า ง. จะปลดหนี้ให้ ก. คนเดียว แต่ยังคงให้ ข. และ ค.
รับผิดชอบ ง. 3,000 บาทต่อไป

มาตรา 294 การที่เจ้าหนี้ผิดนัดต่อลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่งนั้น ย่อมได้เป็นคุณประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่น ๆ ด้วย

มาตรา 294 ได้บัญญัติถึงการผิดนัดของเจ้าหนี้ต่อลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามเจ้าหนี้ผิดนัด ต้องพิจารณาจากมาตรา 207 และผลของการที่เจ้าหนี้ผิดนัดทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยตามมาตรา 221 และลูกหนี้ได้รับการปลดเปลื้องบรรเทาความรับผิดชอบแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 330 ฉะนั้น เมื่อเจ้าหนี้ผิดนัดต่อลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผลให้ลูกหนียกมาตรา 221 มาตรา 330 ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้ ลูกหนี้ร่วมคนอื่นก็ได้รับประโยชน์เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วมต่อ ง. 3,000 บาท ก. นำเงินมาชำระให้ ง. แต่ ง. ไม่ยอมรับชำระหนี้โดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ตามมาตรา 207 ถือว่านาย ง. ผิดนัด การผิดนัดของนาย ง. มีผลต่อนาย ข. และ ค. ด้วย เมื่อนาย ก. ยกมาตรา 221 และมาตรา 330 ขึ้นต่อสู้นาย ง. เจ้าหนี้ได้ นาย ข. และ ค. ก็ยกมาตรา 221 และมาตรา 330 ขึ้นต่อสู้นาย ง. เจ้าหนี้ได้เช่นกัน

มาตรา 295 ข้อความจริงอันใด นอกจากที่ระบุไว้ในมาตรา 292 ถึง 294 นั้น เมื่อเป็นเรื่องทำถึงตัวลูกหนี้ร่วมกันคนใด ก็ย่อมเป็นไปเพื่อคุณและโทษแต่เฉพาะแก่ลูกหนี้คนนั้น เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับสภาพแห่งหนี้ตนเอง

ความที่ว่ามีหนี้ เมื่อจะกล่าวโดยเฉพาะก็คือว่า ให้ใช้แก่การให้คำบอกกล่าวการผิดนัด การที่หยิบยกอ้างความผิด การชำระหนี้อันเป็นพันธวิสัยแก่ฝ่ายลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่ง กำหนดอายุความว่าการที่อายุความสะดุดหยุดลง และการที่สิทธิเรียกร้องเคลื่อนกลิ้งกันไปกับหนี้สิน

1. ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มาตรา 292, 293 และ 294 นั้น เป็นผลของการที่บุคคลหลายคนมาผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วม และลูกหนี้ร่วมทุกคนได้รับผลประโยชน์จากผลแห่งการนั้น กล่าวคือไม่ใช่เหตุผลส่วนตัวของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ

ส่วนมาตรา 295 ได้บัญญัติถึงผลส่วนตัวของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ย่อมเป็นคุณหรือโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้น เท่านั้น

2. มาตรา 295 ได้บัญญัติแยกแยะเหตุผลตัวของลูกหนี้ร่วมโดยคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะดังนี้

ก. การให้คำบอกกล่าว การที่เจ้าหนี้ให้คำบอกกล่าวแก่ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ก็มีผลเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นที่ไม่ได้รับคำบอกกล่าวด้วย

คำบอกกล่าวที่เจ้าหนี้ให้แก่ลูกหนี้ว่าจะเป็นคำบอกกล่าวตามมาตรา 203, 204 ในกรณีนี้ไม่มีกำหนดชำระ เจ้าหนี้ให้คำบอกกล่าวเตือน หรืออาจจะเป็นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือในเรื่องโอนสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 306 ฯลฯ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ผูกพันกันเป็นลูกหนี้ร่วมกู้ยืมเงิน ง. 3,000 บาท โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา (มาตรา 203) และต้องมีการบอกกล่าวเตือน (มาตรา 204) เสียก่อนถึงจะผิดนัด ฉะนั้น เมื่อนาย ง. เจ้าหนี้บอกกล่าว

เดือนนาย ก.คนเดียว ให้ชำระหนี้ก็มีผลเฉพาะนาย ก. เท่านั้น ทว่ามีผลถึงนาย ข. และนาย ค. ที่ยังมีได้รับคำบอกกล่าวเตือนไม่ หรือกรณีที่นาย ง. เจ้าหนี้โอนสิทธิเรียกร้องในหนี้รายนี้ให้ จ. ผู้รับโอน นาย ง. มีหนังสือบอกกล่าวการโอนไปให้นาย ก. ทราบคนเดียว ก็มีผลเฉพาะนาย ก. เท่านั้น นาย ข. และนาย ค. ที่ไม่ได้รับหนังสือบอกกล่าวการโอน นาย ง. เจ้าหนี้จะเอาการโอนหนี้มาต่อสู้ นาย ข. และนาย ค. ไม่ได้

ข. ผิคนัด ถ้าลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งผิคนัดต่อเจ้าหนี้ ย่อมเป็นโทษ เฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นที่มีผลตั้งลูกหนี้ร่วมคนอื่นไม่ ตัวอย่างเช่น กรณีการให้คำบอกกล่าวเตือนตาม มาตรา 203, 204 ข้างต้น ในกรณีนี้ไม่มีกำหนดชำระ เมื่อ ง. เจ้าหนี้ให้คำบอกกล่าวเตือนให้นาย ก. ชำระหนี้ 3,000 บาท นาย ก. ไม่ชำระหนี้ถือว่าผิคนัด ในกรณีนี้ถือว่า นาย ก. ผิคนัดแต่ผู้เดียว นาย ข. และนาย ค. ซึ่งมีได้รับคำบอกกล่าวเตือน จึงยังไม่ผิคนัด ผลอาจจะแตกต่างกันระหว่างลูกหนี้ร่วมที่ผิคนัด และไม่ผิคนัด กล่าวคือ ลูกหนี้ร่วมที่ผิคนัด คือ นาย ก. จะต้องเสียดอกเบี้ยตามมาตรา 224 สำหรับลูกหนี้ที่ไม่ผิคนัดคือ นาย ข. และนาย ค. ทาต้องเสียดอกเบี้ยด้วยไม่ และเช่นเดียวกัน การชำระหนี้พ้นวิสัยของลูกหนี้ร่วมที่ผิคนัด และไม่ผิคนัด ก็แตกต่างกันซึ่งเราจะศึกษาในหัวข้อต่อไป

ค. การหยิบยกอ้างความผิด ถ้าลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง เป็นผู้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สิน หรือการอันเป็นวัตถุประสงค์การชำระหนี้แล้ว ก็เป็นโทษแก่ลูกหนี้คนนั้นแต่ผู้เดียว ลูกหนี้ร่วมคนอื่นหาต้องรับผิดชอบด้วยไม่ เจ้าหนี้คงมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายจากลูกหนี้ร่วมที่กระทำผิดนั้นเพียงคนเดียว ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. รับจ้างซ่อมรถยนต์ให้นาย ง. นาย ก. แต่ผู้เดียวเอาชิ้นเหวี่ยงไปถูกกระจกหน้ารถแตก ง. คงมีสิทธิเรียกให้นาย ก. ลูกหนี้ร่วมนี้คนเดียวรับผิดชอบ หรือ ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมรับจ้างสร้างบ้านให้ ง. ปรากฏว่าหลังคาพัง เพราะ ก. เป็นผู้ทำแต่ผู้เดียว ง. คงมีสิทธิเรียกให้ ก. ลูกหนี้ร่วมคนเดียวให้รับผิดชอบ

ง. การชำระหนี้พ้นวิสัย การชำระหนี้พ้นวิสัย ก็คือเป็นเหตุส่วนตัวที่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219 วรรคสอง หรือต้องรับผิดชอบเพียงคนเดียวตามมาตรา 218

และมาตรา 217 อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นการชำระหนี้พันวิสัยตามมาตรา 219 วรรคแรก หรือ การไต่คดีที่ประสงค์เป็นการพันวิสัย ตามมาตรา 113 แล้ว ลูกหนี้ร่วมทุกคนหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ซึ่งพอจะแยกพิจารณาออกได้ดังนี้

1. ถ้าเป็นการชำระหนี้พันวิสัย ภายหลังที่ได้ก่อหนี้ขึ้นแล้ว ซึ่งลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามมาตรา 219 วรรคสอง กรณีนี้ถือว่าเป็นคุณเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นที่ได้หลุดพ้นจากความรับผิด ลูกหนี้ร่วมคนอื่น หากได้หลุดพ้นจากความรับผิดไม่ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมรับจ้างร้องเพลงให้ ง. ปรากฏภายหลังว่า ก.คนเดียวกลายเป็นไปไม่สามารถร้องเพลงได้ ก.เท่านั้นหลุดพ้นจากความรับผิดตามมาตรา 291 วรรค 2 ข. และ ค. หากหลุดพ้นไปด้วยไม่
2. ถ้าเป็นการชำระหนี้พันวิสัยเพราะเหตุการณ์อันหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 218 ในกรณีนี้ถือว่าเป็นโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นแต่ผู้เดียวที่จะต้องชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ร่วมคนอื่นหากต้องรับผิดด้วยไม่ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมยืมม้าหนึ่งตัวจาก ง. ปรากฏว่า ก.แต่ผู้เดียวใช้ม้าทำงานหนักเกินกำลังจน ม้าตาย นาย ง. มีสิทธิที่จะฟ้องเรียกให้นาย ก. รับผิดชอชำระค่าสินไหมแต่ผู้เดียว
3. ถ้าเป็นการชำระหนี้พันวิสัยในระหว่างที่ผิดนัดตามมาตรา 217 ในกรณีนี้ถือว่าเป็นโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นแต่ผู้เดียวที่จะต้องรับผิดชอบในบรรดาความเสียหายที่เกิดขึ้น ทั่วไว้แต่ความเสียหาย ถึงแม้ได้ชำระหนี้ทันเวลากำหนดก็ยังคงต้องเกิดมีอยู่นั่นเอง ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. ยืมรถยนต์ ง. ไปขับขี่ โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา ผูกพันแบบลูกหนี้ร่วม ง. ขอให้นาย ก. คืนรถยนต์ นาย ก. ไม่คืน ถือว่าผิดนัด วันรุ่งขึ้นไฟไหม้ข้างบ้าน นาย ก. และได้ลามมาไหม้บ้านนาย ก. รวมทั้งรถยนต์ที่ยืมจากนาย ง. ด้วย กรณีนี้ นาย ก. รับผิดแต่ผู้เดียว (มาตรา 295 โยงมาตรา 217) ส่วนนาย ข. และนาย ค. ยังไม่ผิดนัด เพราะยังไม่มี การเตือน จึงหลุดพ้นความรับผิดตามมาตรา 219 วรรคแรก

4. ถ้าเป็นการชำระหนี้พันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้น
ภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตามมาตรา 219 วรรคแรก กรณีนี้ลูกหนี้ร่วม
 ทุกคนย่อมหลุดพ้นไปด้วยกันทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมจะขายม้าให้ ง.
 หลังจากทำสัญญาปรากฏว่าม้าถูกฟ้าผ่าตาย ก. ข. ค. หลุดพ้นไปทั้ง 3 คน เพราะไม่อยู่ในวิสัย
 ที่ ก. ข. ค. จะล้งมอบม้าให้ ง. ได้

5. ถ้าการใดมีวัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัยตามมาตรา 113 ซึ่งมีผล
ให้เป็นโมฆะ กรณีนี้ ลูกหนี้ร่วมทุกคนก็หลุดพ้นจากการชำระหนี้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ก. ข.
 ค. เป็นลูกหนี้ร่วมจะขายม้าให้ ง. 1 ตัว ปรากฏว่าในขณะที่ทำสัญญานั้น ม้าได้ตายไปก่อนหน้า
 นั้น 1 เดือนแล้ว ดังนั้น ก. ข. ค. ย่อมหลุดพ้นจากการชำระหนี้

จ. อายุความ ถ้าหนี้ขาดอายุความแล้ว การที่ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งไม่ยก
 อายุความขึ้นต่อสู้ เจ้าหนี้ก็ถือว่าเป็นโทษเฉพาะลูกหนี้คนนั้น ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ สามารถยกเอา
 อายุความขึ้นต่อสู้ได้

หนี้ที่ขาดอายุความ เจ้าหนี้จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ (มาตรา 163)
 เมื่อลูกหนี้ไม่ได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลจะเอาอายุความมาเป็นมูลยกฟ้องไม่ได้ (มาตรา
 193)

ฉะนั้น การที่ลูกหนี้ร่วมคนใดไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้ก็มีผลเฉพาะลูกหนี้
 ร่วมคนนั้น ไม่มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่น ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกู้ยืมเงิน
 3,000 บาท จาก ง. (การกู้ยืมอายุความ 10 ปี) เมื่อครบ 10 ปีแล้ว นาย ง. เจ้าหนี้
 ฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ แต่หากนาย ง. เจ้าหนี้ฟ้องร้องบังคับคดีมา ลูกหนี้ ก. ข. ค. ไม่ยก
 อายุความขึ้นต่อสู้ ศาลจะเอาอายุความมาเป็นมูลยกฟ้องนาย ง. เจ้าหนี้ไม่ได้ สมมุติว่า
 นาย ก. ลูกหนี้คนหนึ่ง ยก อายุความขึ้นต่อสู้ นาย ง. เจ้าหนี้ การยกอายุความของนาย ก. ก็
 มีผลเฉพาะนาย ก. เท่านั้น ทว่ามีผลถึงนาย ข. และ ค. ไม่ ฉะนั้น นาย ข. และนาย ค. คง
 รับผิดชอบต่อไป (ฎีกา 480/2506) แต่อย่างไรก็ตาม ฎีกาที่ 351/2510 ศาลใช้มาตรา 59

วรรคหนึ่ง แห่ง ป. ว. พ. อันเป็นกฎหมายวิสัยบัญญัติถือว่ามูลความแห่งคดี เป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ ข้อต่อสู้ของจำเลยคนหนึ่งว่า คดีขาดอายุความ มีผลถึงจำเลยคนอื่นด้วย

ฉ. อายุความสะดุดหยุดลง อายุความสะดุดหยุดลง มีผลให้นับอายุความขึ้นใหม่ (มาตรา 181) เนื่องมาจากการที่ลูกหนี้รับสภาพหนี้ (มาตรา 172) หรือ เจ้าหนี้ได้ฟ้องร้องคดีแก่ลูกหนี้ (มาตรา 173)

ฉะนั้น การที่ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งรับสภาพหนี้ก็เป็นโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นไม่มีผลไปถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกู้ยืมเงิน 3,000 บาท ไม่มีการชำระหนี้กันระยะหนึ่ง ซึ่งอายุความก็นับมาเรื่อย ต่อมา ก. ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งทำการรับสภาพหนี้แก่ ง. อายุความที่ใช้บังคับแก่ ก. ก็สะดุดหยุดลง และเริ่มนับอายุความใหม่แก่ ก. ซึ่งมีผลเฉพาะ ก. เท่านั้น ห้ามมีผลถึง ข. และ ค. ไม่

ช. สิทธิเรียกร้องเคลื่อนที่กลับกัน สิทธิเรียกร้องเคลื่อนที่กลับกัน หมายถึงสิทธิและความรับผิดชอบในหนี้รายใดตกอยู่กับบุคคลเดียวกัน ตามมาตรา 353 ซึ่งเป็นผลให้หนี้รายนั้นระงับสิ้นไป ถ้าหนี้เคลื่อนที่กลับกันระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ร่วมคนใด ก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของลูกหนี้ร่วมคนนั้น ลูกหนี้ร่วมคนอื่นหาได้รับผลด้วยไม่ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกู้ยืมเงิน ง. ไป 3,000 บาท ต่อมา ง. เจ้าหนี้ ตาย ก. ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งได้รับมรดกจาก ง. เจ้าหนี้ ก. จึงเป็นทั้งลูกหนี้และเจ้าหนี้ในหนี้รายเดียวกันนี้ ซึ่งมีผลเฉพาะ ก. เท่านั้น และทำให้หนี้นั้นระงับไป แต่ ก. ยังมีสิทธิเรียกร้องให้ ข. และ ค. ชำระหนี้ส่วนของตนให้แก่ ก. ได้ ตามมาตรา 296

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นเหตุส่วนตัวของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ซึ่งมีผลเป็นคุณหรือโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม หลักที่ได้กล่าวมานี้มีข้อยกเว้น

ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 295 วรรคแรก ตอนท้ายที่บัญญัติว่า

".....วันแต่จะปรากฏว่าชั้กับสภาพแห่งหนึ้นเอง" ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีข้อความจริงบางอย่างถึงแม้ว่าจะเป็นการส่วนตัวของลูกหนึ้นร่วมคนใดโดยเฉพาะก็ตาม แต่ ถ้าหากเป็นการชั้กับสภาพแห่งหนึ้นแล้ว ก็ถือว่าข้อความจริงนั้นเป็นไปเพื่อคุณและโทษแก่ลูกหนึ้นร่วมทุกคน ตัวอย่างเช่น ก. และ ข. ชายที่ดินชายทะเลให้ ก. โดยมีข้อสัญญาว่า ห้ามมิให้ ก. และ ข. ทำการปลูกสร้างใด ๆ อันจะเป็นการบังลมทะเล หรือบังไม่ให้เห็นวิวิททัศน์ทะเล เมื่อนาย ก. ซื้อที่ดินแล้ว ปรากฏว่า ก. ผู้เคียวปลูกตึกแถวขึ้นหน้าบังกาลอของ ค. บังหึ้ลมทะเล และวิวิททัศน์ทะเล ดังนี้ แม้การปลูกตึกแถวจะเป็นการกระทำของ ก. คนเคียว จะถือเป็นโทษแก่ ก. คนเคียว เพราะผิดสัญญาไม่ได้ ต้องเป็นโทษแก่ ข. ด้วย เพราะชั้ต่อสภาพแห่งหนึ้น คั้งนั้น หึ้ ก. และ ข. ต้องตกเป็นผู้ผิดสัญญา และร่วมกันรับผิดหึ้ 2 คน

มาตรา 296 ในระวางลูกหนี้ร่วมกันทั้งหลายนั้น ท่านว่าต่างคนต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ถ้าส่วนที่ลูกหนี้ร่วมกันคนใดคนหนึ่งจะพึงชำระหนี้ เป็นอันจะเรียกเอาจากคนนั้นไม่ได้ไซ้ร้ ยังขาดจำนวนอยู่เท่าไร ลูกหนี้คนอื่น ๆ ซึ่งจำต้องออกส่วนด้วยนั้นก็ต้องรับใช้ แต่ถ้าลูกหนี้ร่วมกันคนใดเจ้าหนี้ได้ปลดให้หลุดพ้นจากหนี้ร่วมกันนั้นแล้ว ส่วนที่ลูกหนี้คนนั้นจะพึงต้องชำระหนี้ก็ตกเป็นภัพแก่เจ้าหนี้ไป

1. ผลของการเป็นลูกหนี้ร่วมต่อเจ้าหนี้ คือต้องรับผิดชอบชำระหนี้โดยสิ้นเชิง ส่วนความเกี่ยวพันในระหว่างลูกหนี้ร่วมกันเองแล้ว ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ในมาตรา 296

2. มาตรา 296 นี้ ได้แยกพิจารณาความรับผิดชอบระหว่างลูกหนี้ด้วยกันเอง ดังนี้

ก. ลูกหนี้ร่วมรับผิดชอบระหว่างกันเป็นส่วนเท่า ๆ กัน กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ โดยสิ้นเชิงแล้ว ก็มีสิทธิที่จะไปไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ตามส่วนเท่า ๆ กัน ตามหลักในมาตรา 296 ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกู้ยืมเงิน 3,000 บาท เมื่อ ก.คนเดียวนำเงิน 3,000 บาท ไปชำระให้ ง.แล้ว ดังนี้ ก.มีสิทธิไล่เบี้ยเอาจาก ข. และ ค. คนละ 1,000 บาท

อย่างไรก็ตาม มาตรา 296 ก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ กล่าวคือ จะกำหนดความรับผิดชอบเป็นอย่างอื่นก็ได้ในระหว่างกันเอง เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น ก. ข. ค. มีการตกลงระหว่างกันเองว่า ให้ ก.รับผิดชอบ 1,200 บาท ข.รับผิดชอบ 1,000 บาท และ ค.รับผิดชอบ 800 บาทก็ได้

อนึ่ง ในกรณีเป็นลูกหนี้ร่วมตามบทบัญญัติของกฎหมาย ในกรณีนิติเหตุ เช่น ละเมิด มาตรา 432 วรรค 3 ได้บัญญัติว่า ลูกหนี้ร่วมนั้นต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่โดยพฤติการณ์ ศาลจะวินิจฉัยเป็นอย่างอื่น และมาตรา 426, 427, 431 ให้สิทธิไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้จนสิ้นเชิงได้

ข. กรณีเรียกชำระตามส่วนจากลูกหนี้ร่วมคนใดไม่ได้ อาจเป็นไปได้ในกรณีที่ลูกหนี้ร่วมคนใดตกเป็นผู้ล้มละลายหรือตกเป็นผู้สูญหายตัวไม่ได้ ฉะนั้น กรณีนี้ ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ จะต้องรับใช้ตามส่วนเท่า ๆ กันอีก ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วม กุยืม ง. 3,000 บาท ซึ่งว่าโดยหลักแล้ว เมื่อ ก. ชำระ 3,000 บาท ให้ ง. แล้ว ก. ไล่เบียดจาก ข. 1,000 บาท และ ค. 1,000 บาท ถ้าหากปรากฏว่า ข. ล้มละลายเสียก่อน หรือสูญหายเรียกเอาอะไรจาก ข. ไม่ได้ ดังนี้ ก. และ ค. ต้องช่วยกันออกใช้ส่วนของ ข. ตามส่วนเท่า ๆ กัน คือ ช่วยกันออกคนละครึ่งจากส่วนของ ข. ฉะนั้น ก. มีสิทธิไล่เบียดจาก ค. 1,500 บาท คือส่วนของ ค. เอง 1,000 บาท บวกด้วย 500 บาท ซึ่งออกกันคนละครึ่งกับ ก.

ค. กรณีเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง จากมาตรา 293 ที่ได้ศึกษา มาว่า เมื่อเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง มีผลไปถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ตามส่วนที่ปลด และ มาตรา 296 ตอนท้ายบัญญัติว่า ถ้าลูกหนี้ร่วมกันคนใด เจ้าหนี้ได้ปลดให้หลุดพ้นจากหนี้อันร่วมกันนั้น แล้ว ส่วนของลูกหนี้คนนั้นที่ต้องชำระก็ตกเป็นพัวแก่เจ้าหนี้ไป จากบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้ หมายความว่าเมื่อเจ้าหนี้ได้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งแล้ว ลูกหนี้คนนั้นหลุดพ้นการชำระหนี้โดยสิ้นเชิง และหนี้ที่ลูกหนี้คนนั้นจะต้องรับผิดชอบเป็นพัวแก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะไปเรียกเอาส่วนของลูกหนี้ที่ตนปลดให้จากลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ไม่ได้ ในขณะที่เกี่ยวกับลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ก็ผูกพันชำระหนี้เฉพาะหนี้ที่เหลือจากการปลดหนี้โดยหักส่วนของลูกหนี้ที่ได้รับการปลดออกไป เนื่องจากการปลดหนี้มีผลทั้งลูกหนี้ร่วมคนอื่น ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นลูกหนี้ร่วมกุยืมเงิน ง. 3,000 บาท ง. เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ ก. ลูกหนี้คนหนึ่ง 1,000 บาท ซึ่งการปลดหนี้ของ ง. ให้ ก. นี้ มีผลถึง ข. และ ค. ด้วย กล่าวคือ ข. และ ค. ยังคงรับผิดชอบ 2,000 บาท ส่วนของ ก. นั้น ตกเป็นพัวแก่เจ้าหนี้ ซึ่งเจ้าหนี้จะเรียกจาก ข. และ ค. ไม่ได้ ฉะนั้น ในระหว่าง ข. และ ค. นี้ เมื่อ ข. ชำระหนี้ 2,000 บาท ให้ ง. ไป ข. ไล่เบียดจาก ค. ได้ 1,000 บาท

3. มีข้อสังเกตว่า ตามมาตรา 296 ที่บัญญัติว่า "ในระหว่างลูกหนี้ร่วมกันทั้งหลายนั้น ท่านว่าต่างกันต่างต้องรับผิดชอบเท่า ๆ กัน....." จึงมีปัญหาว่า ถ้าหากเป็นเหตุส่วน

ตัวของลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ตามมาตรา 295 แล้ว จะไปเฉลี่ยประโยชน์หรือเฉลี่ยโทษกับลูกหนี้ร่วมคนอื่นได้หรือไม่

สิทธิตามมาตรา 296 มิได้ใช้บังคับ ตามมาตรา 295 กล่าวคือ ถ้าหากเป็นเหตุส่วนตัวของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งโดยเฉพาะตามมาตรา 295 แล้ว จะไปเฉลี่ยประโยชน์หรือเฉลี่ยโทษกับลูกหนี้ร่วมคนอื่นไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งผิดนัดต่อเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นผลให้ต้องรับผิดชอบดอกเบี้ยต่อเจ้าหนี้ การผิดนัดของลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งนี้เป็นเหตุส่วนตัว ตามมาตรา 295 ลูกหนี้ร่วมคนที่ผิดนัดจะให้ลูกหนี้ร่วมคนอื่น (ที่ยังไม่ผิดนัด) มาช่วยเฉลี่ยดอกเบี้ยตามมาตรา 296 ด้วยไม่ได้ เช่น ก. ข. ค. ผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วมกู้เงินจาก ง. เจ้าหนี้ 3,000 บาท ต่อมา ก. ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งผิดนัดต่อเจ้าหนี้ เป็นผลให้รับผิดชอบดอกเบี้ย 300 บาท การผิดนัดของ ก. เป็นเหตุส่วนตัว ตามมาตรา 295 ไม่มีผลถึง ข. และ ค. ด้วย ฉะนั้น เงินดอกเบี้ย 300 บาทนี้ ก. ต้องรับผิดชอบคนเดียว จะให้ ข. และ ค. มาช่วยเฉลี่ยตามมาตรา 296 ไม่ได้ (สำหรับเงินต้น 3,000 บาทนั้น ก็ให้เฉลี่ยเท่ากัน ตามมาตรา 296 คือ คนละ 1,000 บาท เนื่องจากไม่มีข้อตกลงไว้เป็นอย่างอื่น)

มาตรา 297 ถ้าในสัญญาอันหนึ่งอันใดมีบุคคลหลายคนร่วมกันผูกพัน
 ตนในอันจะกระทำการชำระหนี้ไซ้ หากกรณีเป็นที่สงสัย ท่านว่าบุคคลเหล่านั้น
 นั้นจะต้องรับผิดชอบอย่างเบ็ดเสร็จร่วมกัน แม้งถึงว่าเป็นการอันจะแบ่งกัน
 ชำระหนี้ได้

มาตรา 297 ใช้บังคับในกรณีมีบุคคลหลายคนได้มาผูกพันร่วมกันไว้ในสัญญาอันเดียวกัน
 และเมื่อในสัญญาได้บังคับว่าบุคคลเหล่านั้นยอมผูกพันร่วมกันอยู่แล้ว จึงไม่มีปัญหาที่จะก่อให้เกิด
 สงสัยว่าบุคคลเหล่านั้นมิใช่ลูกหนี้ร่วม แต่โดยเหตุที่การชำระหนี้เป็นการอันจะแบ่งชำระได้ ฉะนั้น
 เมื่อมีกรณีเป็นที่สงสัย ลูกหนี้อาจโต้แย้งความรับผิดชอบเพียงส่วนเท่า ๆ กัน ด้วยเหตุดังกล่าวมาตรา
 297 จึงบัญญัติให้รับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม ลูกหนี้จะเอาสภาพแห่งหนี้ที่สามารถแบ่งกันชำระได้ มา
 เป็นข้อหักล้าง ข้อตกลงว่าจะร่วมกันชำระหนี้ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. กู้เงิน ง.
 900 บาท ในสัญญามีข้อตกลงว่า ก. ข. ค. ยอมร่วมกันผูกพันโดยแต่ละคน คนใดคนหนึ่งต้องใช้
 หนี้ ง. หมดทั้ง 900 บาท หรือโดยข้อความอื่นที่มุ่งถึงการผูกพันคนร่วมกัน แม้ว่าหนี้เงินจะแบ่งเป็น
 ส่วน ๆ ให้ชำระคนละ 300 บาท ก็จริง แต่เมื่อมีข้อสัญญาผูกพันคนร่วมกันแล้วต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้
 ร่วม ก. ข. ค. จะขอชำระให้คนละ 300 บาทไม่ได้

มีข้อสังเกตว่า มาตรา 297 นี้มิได้ขัดแย้งกับมาตรา 290 ที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะว่า
 มาตรา 290 เป็นเรื่องลูกหนี้และเจ้าหนี้หลายคน และเป็นหนี้อันจะแบ่งชำระได้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย
 กฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และเจ้าหนี้แต่ละคนก็
 ชอบที่จะได้รับแต่เพียงส่วนเท่า ๆ กัน จะถือว่าให้บุคคลเหล่านั้นเป็นลูกหนี้ร่วม หรือเจ้าหนี้ร่วม
 ไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะฐานะของการเป็นลูกหนี้ร่วมเป็นการเพิ่มความรับผิดชอบให้แก่ลูกหนี้ เนื่องจากจะ
 ต้องชำระโดยสิ้นเชิงด้วยเหตุดังกล่าวเมื่อกรณีเป็นที่สงสัย จึงต้องถือว่าลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบ
 เป็นส่วนเท่า ๆ กัน และก็เช่นเดียวกัน ในกรณีมีเจ้าหนี้หลายคน เมื่อมีกรณีสงสัยเจ้าหนี้แต่ละคน
 ชอบที่จะได้รับเพียงส่วนเท่า ๆ กัน ตัวอย่าง เช่น ก. และ ข. กู้ยืมเงิน ค. ไป 3,000 บาท

โดยในสัญญาภูมิได้ตกลงว่า จะยอมรับร่วมกันทำการชำระหนี้โดยแต่ละคนจะชำระหนี้สิ้นเชิง เมื่อกรณีเป็นที่สงสัยคือ ไม่มีเหตุผลพอที่จะอนุมานจากเจตนาของ ก. และ ข. ว่าจะรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม ก็ต้องสันนิษฐานว่า ก. และ ข. จะต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน

มาตรา 298 ถ้าบุคคลหลายคนมีสิทธิเรียกร้องการชำระหนี้โดยทำนองซึ่งแต่ละคนอาจจะเรียกให้ชำระหนี้สิ้นเชิงได้ไซ้ร้ แม้ถึงว่าลูกหนี้จำต้องชำระหนี้สิ้นเชิงแต่เพียงครั้งเดียว (กล่าวคือเจ้าหนี้ร่วมกัน) ก็คือ ท่านว่าลูกหนี้จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แต่ละคนใดคนหนึ่งก็ได้ตามแต่จะเลือก ความขอนี้ให้ใช้บังคับได้ แม้ทั้งที่เจ้าหนี้คนหนึ่งจะไต่ยื่นฟ้องเรียกชำระหนี้ไว้แล้ว

1. มาตรา 298 นี้ เป็นมาตราแรกที่บัญญัติถึงเจ้าหนี้ร่วม ซึ่งหลักเกณฑ์จะถือว่าเป็นเจ้าหนี้ร่วมพอจะแยกสาระสำคัญของเจ้าหนี้ร่วมดังนี้

- ก. ในหนี้รายเดียว แต่มีเจ้าหนี้หลายคน
- ข. เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้สิ้นเชิงได้ และ
- ค. ลูกหนี้จะชำระหนี้ให้เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ได้ตามแต่จะเลือก แม้ทั้งที่

เจ้าหนี้คนหนึ่งจะไต่ยื่นฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ไว้แล้ว ลูกหนี้ก็ยังชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นได้ด้วยอย่างเช่น ก. ข. ค. ให้ ง. ลูกหนี้ กู้เงินไป 3,000 บาท โดยมีข้อตกลงว่า เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องให้ ง. ชำระหนี้ได้โดยสิ้นเชิง ดังนี้ ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. ในจำนวนเงิน 3,000 บาท ซึ่ง ก. หรือ ข. หรือ ค. เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องให้ ง. ลูกหนี้ชำระหนี้ได้เต็มจำนวน 3,000 บาท

ในขณะเดียวกัน ทางฝ่ายลูกหนี้คือ ง. ก็สามารถที่จะชำระหนี้จำนวนเงิน 3,000 บาท ให้แก่ ก. หรือ ข. หรือ ค. เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งก็ได้ ตามแต่ ง. ลูกหนี้จะเลือก และถึงแม้ ก. ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งไต่ยื่นฟ้องศาลให้ ง. ชำระหนี้แล้วก็ตาม ง. ลูกหนี้ก็ยังสามรถที่จะชำระหนี้ให้แก่ ข. หรือ ค. เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นได้อีก เมื่อ ง. ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งครบ 3,000 บาทแล้ว นั่นก็เป็นอันระงับไป

2. ข้อดีของการเป็นเจ้าหนี้ร่วม ทำให้เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง มีสิทธิที่จะฟ้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้เต็มจำนวนสิ้นเชิงโดยลำพัง และไม่ต้องเอาเจ้าหนี้ร่วมคนอื่นเข้าชื่อเป็นโจทก์

ฟ้องด้วย (ฎีกา 567/2478)

ในขณะที่เดียวกัน ประโยชน์ทางด้านฝ่ายลูกหนี้ก็มีเช่นกัน กล่าวคือ ลูกหนี้มีสิทธิเลือกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งก็ได้ตามแต่จะเลือก แม้ทั้งที่เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งได้ยื่นฟ้องศาลไว้แล้วก็ตาม ทั้งนี้ ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เจ้าหนี้ร่วมแต่ละคนอาจจะมีภูมิลำเนากระจัดกระจาย ดังนั้น กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้ลูกหนี้เลือกชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ที่อยู่ใกล้ตนที่ตนเห็นว่าจะสะดวก

ในส่วนเกี่ยวกับข้อเสียนั้นก็มีเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยสิ้นเชิงแล้ว ก็มีผลทำให้หนี้นั้นระงับสิ้นไป และก็เป็นเรื่องระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกันเองที่จะเรียกร้องเอาส่วนของตนตามมาตรา 300 แต่ถ้าหากปรากฏว่าเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งคนใดที่ได้รับชำระหนี้โดยสิ้นเชิงแล้ว เกิดไม่สุจริต กล่าวคือ เมื่อได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้แล้ว แทนที่จะนำเงินดังกล่าวมาเฉลี่ยกันในระหว่างเจ้าหนี้ร่วมด้วยกัน แต่กลับนำเงินนั้นหลบหนีไปเสีย ดังนี้ จะเห็นได้ว่า จะทำให้เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นพลอยเสียหายไปด้วย เนื่องจากจะมาฟ้องเรียกจากลูกหนี้อีกก็ไม่ได้ เพราะหนี้ได้ระงับไปแล้ว ด้วยเหตุนี้เอง เจ้าหนี้ทั้งหลายส่วนใหญ่จึงไม่สมัครใจที่จะเป็นเจ้าหนี้ร่วม นอกจากจะเป็นกรณีพี่น้องกัน มาผูกพันกันเป็นเจ้าหนี้ร่วมเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท เมื่อ ง. ลูกหนี้ชำระหนี้ 3,000 บาท ให้ ก. เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งแล้ว ก็มีผลทำให้หนี้นั้นระงับ จะมาฟ้องเรียกจาก ง. ลูกหนี้อีกไม่ได้ ถ้าหาก ก. เจ้าหนี้ร่วม ซึ่งได้รับชำระหนี้ 3,000 บาทนั้น ได้นำเงินดังกล่าวหลบหนีไปซ่อนงก ข. และ ค. เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น จะได้รับความเสียหาย เนื่องจากไม่สามารถเรียกร้องส่วนแบ่งของตนจาก ก. ได้นั่นเอง จะมาฟ้องเรียกเอาจาก ง. ลูกหนี้อีกไม่ได้แล้ว เพราะหนี้ได้ระงับไปแล้ว

3. เจ้าหนี้ร่วมเกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ

ก. เจ้าหนี้ร่วมเกิดขึ้นโดยนิติกรรมสัญญา หมายความว่า ได้มีการทำสัญญาระหว่างเจ้าหนี้หลายคน ฝ่ายหนึ่งกับลูกหนี้คนเดียว อีกฝ่ายหนึ่งว่า เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งมีสิทธิที่จะ

เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้สินเชิงได้ และลูกหนี้ก็มีสิทธิที่จะเลือกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ได้ ตามมาตรา 298 อย่างไรก็ตาม คั้งที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นเกี่ยวกับข้อเสียของการเป็นเจ้าหนี้ร่วม ดังนั้น เจ้าหนี้ร่วมที่เกิดขึ้นจากนิติกรรมสัญญาย่อมมีเป็นส่วนน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากต้องอาศัยความไว้นื้อเชื่อใจในระหว่างเจ้าหนี้ร่วมด้วยกันเป็นสำคัญนั่นเอง ซึ่งถ้าหากจะมีก็คงจะเป็นกรณีพี่น้องหลายคนยอมผูกพันตนเข้าเป็นเจ้าหนี้ร่วมเท่านั้น

ข. เจ้าหนี้ร่วมเกิดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กล่าวคือ มีบทบัญญัติกฎหมายไว้บัญญัติให้เจ้าหนี้หลายคนในหนี้รายเดียวกันเป็นเจ้าหนี้ร่วม เช่น สามีภรรยาแยกทรัพย์สินสมรสให้ใครคนใดคนหนึ่ง โดยเสันทา และปรากฏว่า ผู้รับนั้นเนรคุณ กรณีนี้สามีหรือภรรยาคนใดคนหนึ่งซึ่งถือเป็นเจ้าหนี้ร่วมสามารถเรียกคืนทรัพย์นั้นได้ตามมาตรา 531 หรือในกรณีเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมให้เจ้าของร่วมคนหนึ่งใช้สิทธิอันเกิดแก่กรรมสิทธิครอบไปถึงทรัพย์สินทั้งหมด เพื่อต่อสู้บุคคลภายนอกตามมาตรา 1359 หรือกรณีทายาทหลายคนได้รับมรดกอันเป็นสิทธิเรียกร้องของผู้ตาย ตามมาตรา 1600

มีข้อสังเกตว่า เจ้าหนี้ร่วมโดยผลแห่งกฎหมายนี้มีไม่มากเหมือนกับกรณีของลูกหนี้ร่วม

มาตรา 299 การที่เจ้าหนี้ร่วมกันคนหนึ่งผิดนัดนั้น ย่อมเป็นโทษแก่เจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วย

ถ้าสิทธิเรียกร้องและหนี้สินนั้นเป็นอันเคลื่อนกลิ้งกันไปในเจ้าหนี้ร่วมกันคนหนึ่ง สิทธิของเจ้าหนี้คนอื่น ๆ อันมีต่อลูกหนี้ก็ย่อมเป็นอันระงับสิ้นไป

นอกจากนี้ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 292, 293 และ 295 มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม กล่าวโดยเฉพาะก็คือ แม้เจ้าหนี้ร่วมกันคนหนึ่งจะโอนสิทธิเรียกร้องให้แก่บุคคลอื่นไป ก็หากระทบกระทั่งถึงสิทธิของเจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วยไม่

1. มาตรา 299 บัญญัติถึงผลระหว่างเจ้าหนี้ร่วมกับลูกหนี้ ในกรณีเหตุที่ไม่ใช่ส่วนตัว ซึ่งมีผลถึงเจ้าหนี้ร่วมทุกคน และในกรณีที่ เป็นเหตุส่วนตัว ซึ่งมีผลเฉพาะเจ้าหนี้ร่วมคนนั้นแต่เพียงคนเดียว โดยในมาตรา 299 ให้นำบทบัญญัติ 292, 293 และ 295 ของลูกหนี้ร่วมมาบังคับโดยอนุโลม

2. ผลกรณีตามมาตรา 299 วรรคแรก คือ กรณีที่เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งผิดนัดตามมาตรา 299 วรรคแรกบัญญัติว่า "การที่เจ้าหนี้ร่วมกันคนหนึ่งผิดนัดนั้นย่อมเป็นโทษแก่เจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วย"

ตามมาตรา 299 วรรคแรกนี้ถือว่าการผิดนัดของเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งต่อลูกหนี้ นั้นไม่เป็นเหตุส่วนตัวที่มีผลเฉพาะเจ้าหนี้ร่วมที่ผิดนัดเท่านั้น เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นถึงแม้จะไม่ได้ผิดนัดต่อลูกหนี้ ก็ถือว่า ผิดนัดด้วย ทั้งนี้ด้วยเหตุผลเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา 298 ที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ที่จะเลือกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งก็ได้ เมื่อมาตรา 298 บัญญัติไว้เช่นนี้ก็ต้องบัญญัติให้เป็นคุณแก่ลูกหนี้ ฉะนั้น เมื่อลูกหนี้ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งโดยชอบแล้ว แต่เจ้าหนี้ร่วมคนนั้นกลับปฏิเสธไม่ยอมรับการชำระหนี้โดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ตาม

มาตรา 207 เจ้าหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัด ซึ่งมีผลให้เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ผิดนัดด้วย ถ้ากฎหมายไม่บัญญัติไว้เช่นนี้แล้ว สิทธิที่ให้ลูกหนี้เลือกชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งก็ไร้ผล ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. จำนวน 3,000 บาท ง. นำเงิน 3,000 บาท มาชำระหนี้ให้แก่ ก. แต่ ก. ไม่ยอมรับชำระหนี้โดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ ซึ่งเป็นผลให้ ก. ผิดนัดตามมาตรา 207 การผิดนัดของ ก. เจ้าหนี้ ต่อ ง. ลูกหนี้ มีผลหรือโทษถึงเจ้าหนี้ร่วมคนอื่นคือ ข. และ ค. ด้วย กล่าวคือ ข. และ ค. ผิดนัดต่อ ง. ด้วย

มีข้อสังเกตว่า ตามมาตรา 299 วรรคแรก ประโยคเฉพาะกรณีการผิดนัดนี้ เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งผิดนัดต่อลูกหนี้ ซึ่งมีผลถึงเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย ในทางกลับกัน ถ้าเป็นกรณีลูกหนี้เป็นฝ่ายผิดนัดต่อเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่ง ผลจะเป็นในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ จะต้องปรับใช้มาตรา 299 วรรคสาม ไม่ใช่มาตรา 299 วรรคแรก ซึ่งจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

3. ผลกรณีตามมาตรา 299 วรรคสอง คือ กรณีที่หนี้เคลื่อนกลืนกันระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่ง หนี้เคลื่อนกลืนกันนี้เป็นเหตุระงับหนี้เหตุหนึ่ง ที่สิทธิและความรับผิดชอบอยู่กับบุคคลคนเดียวกัน ฉะนั้น ถ้าหากสิทธิเรียกร้องและหนี้สินเป็นอันเคลื่อนกลืนกันไประหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่ง มาตรา 299 วรรคสอง บัญญัติให้สิทธิของเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ อันมีต่อลูกหนี้เป็นอันระงับสิ้นไปด้วย เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นจะไปเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกไม่ได้

กรณีสิทธิเรียกร้องเคลื่อนกลืนกัน ตามมาตรา 299 วรรคสอง นี้ อาจจะเป็นกรณีที่สิทธิและความรับผิดชอบแก่ฝ่ายลูกหนี้หรือตกแก่ฝ่ายเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งก็ได้ ซึ่งมีผลเหมือนกัน คือ ทำให้หนี้ระงับไป และเจ้าหนี้ร่วมอื่น ๆ จะมาเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ตัดสิทธิที่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ในการที่จะเรียกร้องระหว่างกันเอง ตามมาตรา 300 ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท ต่อมา ก. เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินทั้งหมด (รวมทั้งหนี้เงิน 3,000 บาทด้วย) ให้ ง. และเมื่อ ก. ตายลง สิทธิและความรับผิดชอบเป็นของ ง. เป็นผลให้หนี้รายนี้ระงับไป เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นคือ ข. และ ค. จะ

มาฟ้องเรียกร้องให้ ง. ชำระหนี้ในหนี้รายนี้ให้แก่คนอื่นไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะสิทธิของ ข. และ ค. อันมีต่อ ง. ได้ระงับสิ้นไปแล้ว ตามมาตรา 299 วรรคสอง อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ตัดสิทธิ ข. และ ค. ที่จะไปฟ้องเรียกจาก ง. (ในฐานะผู้รับมรดกของ ก.) ให้ชดใช้ส่วนของคนตามมาตรา 300 ซึ่งเป็นการใช้สิทธิระหว่างเจ้าหนี้ร่วมด้วยตนเอง

หรือในกรณีกลับกันฝ่ายลูกหนี้คือ ง. ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้ ก. เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งเมื่อ ง. ตายลง สิทธิและความรับผิดชอบในหนี้รายนี้ตกแก่ ก. เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่ง อันเป็นผลให้หนี้ระงับไป เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ คือ ข. และ ค. อันมีต่อ ง. ก็ระงับไปด้วยตามมาตรา 299 วรรคสอง อย่างไรก็ตาม ก. อาจถูกเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ คือ ข. และ ค. ฟ้องเรียกเอาส่วนของตน ตามมาตรา 300 ได้เช่นกัน

มีข้อสังเกตว่า ถ้าหากเป็นกรณีลูกหนี้ร่วม สิทธิเรียกร้องเคลื่อนสลับกันระหว่างลูกหนี้ร่วมคนใดกับเจ้าหนี้ก็มีผลเฉพาะตัวลูกหนี้คนนั้นเท่านั้น ลูกหนี้ร่วมคนอื่นหาได้รับผลด้วยไม่ ตามมาตรา 295 วรรคสอง

3. ผลกรณีอื่น ๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 299 วรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา 292, 293 และ 295 ในเรื่อง ลูกหนี้ร่วมมาบังคับใช้โดยอนุโลม (หมายความว่านำมาปรับใช้เท่าที่จะทำได้)

(ก) อนุโลมตามมาตรา 292 หมายความว่า ถ้าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ ได้วางทรัพย์สินแทนการชำระหนี้ หรือได้หักกลบบทหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่ง หรือได้จัดให้เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งยอมรับเอาการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแล้ว ลูกหนี้ก็เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นจะมาเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกไม่ได้ นอกจากจะไปเรียกตามส่วนของตนในระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกันเองตามมาตรา 300 ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท ถ้า ง. ลูกหนี้ นำเงิน 3,000 บาท ไปชำระหนี้แก่ ก. ก็ดี หรือนำทรัพย์สินหนึ่งเครื่องไปชำระให้ ก. แทนเงิน 3,000 บาท โดย ก. ยอมรับชำระหนี้ก็ดี หรือ ง. นำเงิน 3,000 บาท ไปวางทรัพย์สินแทนการชำระหนี้ก็ดี หรือ ง. ขอหักกลบบทหนี้กับ ก. เนื่องจาก ก. เป็นเจ้าหนี้เงินเชื่อ ง.

3,000 บาทที่ดี ดังกล่าวนี้จะมีผลทำให้ ง. ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นคือ ข. และ ค. มาฟ้องเรียกให้ ง. ชำระหนี้อีกไม่ได้

(ข) อนุโลมตามมาตรา 293 หมายความว่า เมื่อเจ้าหนี้ร่วมคนใดปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้แล้ว ก็เป็นโทษแก่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ เท่าที่ได้ปลดหนี้

ถ้าเป็นกรณีเจาะจงตัวเจ้าหนี้ร่วมคนใดที่ปลดหนี้ส่วนของคนให้แก่ลูกหนี้ ลูกหนี้ก็หลุดพ้นจากหนี้ตามส่วนของเจ้าหนี้ร่วมคนที่ปลดหนี้ แต่ยังคงรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ร่วมคนอื่นในส่วนที่เหลือ โดยหักเอาส่วนของเจ้าหนี้ที่ปลดหนี้ออกไป เช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท ถ้า ก. เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งปลดหนี้ให้ ง. 1,000 บาท ซึ่งเป็นส่วนของคนโดยเฉพาะ ก. จะเรียกให้ ง. ชำระหนี้อีกไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ข. และ ค. ยังคงเป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. ต่อไป แต่เฉพาะในวงเงิน 2,000 บาทเท่านั้น ทั้งนี้ เนื่องจากได้รับประโยชน์จากการปลดหนี้ของ ก. โดยหักส่วน ของ ก. ออกไป 1,000 บาท

ถ้าหากเป็นกรณีเจ้าหนี้ร่วมทุกคนปลดหนี้ให้ลูกหนี้บางส่วน (โดยไม่ได้เจาะจงใคร) เจ้าหนี้ร่วมทุกคนก็ยังคงสามารถที่จะฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ในส่วนที่เหลือจากการปลดหนี้ เช่น ตัวอย่างข้างต้น ก. ข. ค. เจ้าหนี้ร่วมทุกคนปลดหนี้ให้ ง. 1,000 บาท กรณีนี้ ก. ข. หรือ ค. เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งยังมีสิทธิฟ้องเรียกให้ ง. ชำระหนี้แก่ตนได้แต่เฉพาะในวงเงินเพียง 2,000 บาท เท่านั้น โดยหักเงิน 1,000 บาท ที่เจ้าหนี้ร่วมทุกคนปลดหนี้ให้ออกไป

อนึ่ง อาจจะมีการทำข้อตกลงระหว่างเจ้าหนี้ร่วมทุกคนกับลูกหนี้ว่า ให้เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งหลุดพ้นสภาพจากเจ้าหนี้ร่วมไป แต่ยังคงให้ลูกหนี้รับผิดชอบเต็มจำนวนต่อไปกับเจ้าหนี้ร่วมที่เหลืออยู่ ซึ่งก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลงนั้น เช่น ตัวอย่างข้างต้น ก. ข. ค. เจ้าหนี้ร่วมทุกคนได้ตกลงกับ ง. ลูกหนี้ว่าให้ ก. หลุดพ้นสภาพเจ้าหนี้ร่วมไป แต่ยังคงให้ ข. และ ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมคนต่อไปในวงเงิน 3,000 บาทเช่นเดิม เช่นนี้ ก็ต้องบังคับไปตามนั้น

(ค) อนุโลมตามมาตรา 295 มาตรา 295 ในเรื่องลูกหนี้ร่วมนี้ได้บัญญัติถึงเรื่องเหตุส่วนตัวระหว่างลูกหนี้ร่วมกับเจ้าหนี้ซึ่งมีผลเป็นคุณหรือโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

เท่านั้น และเมื่อนำมาปรับใช้กับเจ้าหนี้ร่วมก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัว คือ เป็นคู่หนี้หรือโฆษระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งคนใด ก็มีผลเฉพาะ เจ้าหนี้ร่วมคนนั้นเท่านั้น โดยไม่มีผลถึงเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท โดยเป็นการกู้ยืมเงิน ไม่มีกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ ตามมาตรา 203 และ ง. ลูกหนี้จะผิดนัดต่อเมื่อเจ้าหนี้เตือน ตามมาตรา 204 ถ้าหาก ก.เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งเตือนให้ ง.ชำระหนี้ แต่ ง.ไม่ชำระคั้งนี้ถือว่า ง.ผิดนัด การผิดนัดของ ง.ลูกหนี้ต่อ ก. เจ้าหนี้ มีผลเฉพาะ ก. เท่านั้น หากมีผลไปถึง ข. และ ค. ด้วยไม่ และก็เฉพาะ ก.เท่านั้นที่จะเรียกดอกเบี้ยจาก ง. ได้ตาม มาตรา 224 ข. และ ค. ไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยจาก ง.

4. มีปัญหาว่า ในระหว่างเจ้าหนี้ร่วมด้วยกัน ถ้าหากปรากฏว่ามีเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งได้โอนสิทธิเรียกร้องของคนที่มียู่ ไปให้บุคคลอื่น หรือเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งตายไป จะมีผลต่อเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วยหรือไม่

ตามปัญหาที่อยู่ในมาตรา 299 วรรคสามตอนท้ายที่บัญญัติว่า "...แม้เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งจะโอนสิทธิเรียกร้องให้แก่บุคคลอื่นไป ก็หากระทบกระทั่งถึงสิทธิของเจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วยไม่"

ก่อนอื่นต้องเข้าใจว่า การโอนสิทธิเรียกร้อง หมายถึง การโอนโดยผลแห่งสัญญาซึ่งจะต้องกระทำให้อุบัติตามแบบของการโอนสิทธิเรียกร้อง ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 306 และอีกประการหนึ่งคือ โอนโดยผลแห่งกฎหมาย เช่น ในกรณีเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งตาย ทายาทผู้รับมรดกก็เข้าแทนที่เจ้าหนี้ร่วมผู้ตาย โดยผลแห่งกฎหมาย

คั้งนั้น การที่เจ้าหนี้ร่วมคนใดโอนสิทธิเรียกร้องของคนที่ผู้อื่นไป หรือทายาทเข้าแทนที่เจ้าหนี้ร่วมคนที่ตายลง ผู้รับโอนหรือทายาทก็เข้าแทนที่สิทธิของเจ้าหนี้ร่วมเมื่อผู้โอนหรือเจ้าหนี้ร่วมผู้ตายมีสิทธิอยู่อย่างไร ผู้รับโอนและทายาทของเจ้าหนี้ร่วมผู้ตายก็คงมีสิทธิอยู่อย่างนั้น ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท ก.เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งโอนสิทธิเรียกร้องของคนที่ให้แก่ จ. ผู้รับโอน โดยถูกต้องตามมาตรา 306 จ. ผู้รับโอนก็เข้าแทนที่

ก. ผู้โอน สิทธิของ ก. มีอยู่อย่างไร สิทธิของ จ. ผู้รับโอนก็มีอยู่อย่างนั้น เช่นเดียวกัน
สมมติว่า ก. เจ้าหนี้ร่วมตายลง จ. ทายาทก็เข้าแทนที่ ก. เจ้าหนี้ร่วมผู้ตายโดยไม่มีผลกระทบ
กระเทือนต่อเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ คือ ข. หรือ ค. เลย

มาตรา 300 ในระวางเจ้าหนี้ร่วมกันนั้น ท่านว่าต่างคนชอบที่จะได้รับชำระหนี้เป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

1. มาตรา 300 ใต้บัญญัติถึงความเกี่ยวพันในระวางเจ้าหนี้ร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับผลระหว่างลูกหนี้ร่วมกัน ตามมาตรา 296 ที่ให้ต่างคนต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่จะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ในเรื่องเจ้าหนี้ร่วมก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มาตรา 300 บัญญัติว่า

"ในระวางเจ้าหนี้ร่วมกันนั้น ท่านว่าต่างคนต่างชอบที่จะได้รับชำระหนี้เป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น"

จากหลักตามมาตรา 300 นี้ หมายความว่า เมื่อเจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งได้รับชำระจากลูกหนี้ หรือ กระทบการอย่างใด อันเป็นเหตุให้หนี้ระงับไป เช่นปลดหนี้ ทักกลบหนี้ หนี้เคลื่อนกลืนกันในเจ้าหนี้คนใด เจ้าหนี้คนอื่น ๆ ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาส่วนของตนได้ตามมาตรา 300 ถ้าไม่ได้มีข้อกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต่างคนต่างก็จะได้รับชำระหนี้เป็นส่วนเท่า ๆ กัน ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วม ง. 3,000 บาท ง. ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งครบ 3,000 บาท เป็นผลให้หนี้รายนี้ระงับไป ข. และ ค. จะมาเรียกให้ ง. ชำระหนี้ให้แก่ตนอีกไม่ได้ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่ ข. และ ค. จะต้องไปเรียกร้องเอาส่วนของตนจาก ก. คนละ 1,000 บาท เป็นส่วนเท่า ๆ กัน ในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงไว้เป็นอย่างอื่น แต่ถ้ามีข้อตกลงว่าให้ ก. รับชำระหนี้ 800 บาท ข. รับชำระหนี้ 1,000 บาท และ ค. รับชำระหนี้ 1,200 บาท ก็เป็นไปตามข้อตกลงนั้น

2. มีปัญหาตามมาว่าในกรณีที่เหตุสุดวิสัยของเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งเป็นผลให้เจ้าหนี้ร่วมคนนั้นได้ประโยชน์เพียงคนเดียว เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นจะมาขอเฉลี่ยประโยชน์จากเจ้าหนี้ร่วมคนนั้นได้หรือไม่ คำตอบ ก็คือว่าไม่ได้ เพราะความเกี่ยวพันระหว่างเจ้าหนี้ร่วมด้วยกันเอง ตามมาตรา 300 ไม่รับใช้กับกรณีตามมาตรา 299 วรรคสาม ที่ให้นำบทบัญญัติมาตรา 295 (เรื่องลูกหนี้ร่วม)

มาบังคับใช้โดยอนุโลม กล่าวคือ ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนใด ซึ่งทำให้เจ้าหนี้ร่วมคนนั้นได้รับประโยชน์ ก็มีผลเฉพาะเจ้าหนี้ร่วมคนนั้น เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นจะมาขอเฉลี่ยประโยชน์จากเจ้าหนี้ร่วมคนนั้นไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ก. ข. ค. เป็นเจ้าหนี้ร่วมของ ง. 3,000 บาท ซึ่งเป็นหนี้ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ และลูกหนี้จะผิดนัดต่อเมื่อมีการเตือน สมมติว่า ก.เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งได้เตือน ง. ลูกหนี้ให้ชำระหนี้ แต่ ง. ไม่ชำระในกรณีนี้ ง. ตกเป็นผู้ผิดนัด การผิดนัดของ ง. ลูกหนี้มีผลเฉพาะ ก.เจ้าหนี้ร่วมคนเดียวเท่านั้น ห้ามผลถึงเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น คือ ข. และ ค. ไม่ ฉะนั้น เมื่อ ก.ได้รับดอกเบี้ยจาก ง. (จากการที่ ง.ผิดนัด) ข. และ ค. จะมาขอเฉลี่ยในส่วนดอกเบี้ยจาก ก. ไม่ได้ เพราะเป็นประโยชน์ของ ก.คนเดียว (สำหรับเงินต้นก็เป็นไปตามมาตรา 300)

มาตรา 301 ถ้าบุคคลหลายคนเป็นหนี้จะแบ่งกันชำระมิได้ ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกัน

หนี้แบ่งชำระไม่ได้ หมายถึง หนี้โดยสภาพ หรือ โดยเจตนาของคู่กรณีอาจจะแบ่งชำระกันได้ เช่น ก. และ ข. มีหนี้ที่จะต้องส่งมอบเสื้อหนึ่งตัวให้ ค. ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เสื้อโดยสภาพจะแบ่งแยกกันชำระหนี้ไม่ได้ หรือ ก. และ ข. มีหนี้ที่จะสร้างบ้านให้ ค. หนึ่งหลัง ดังนั้น การสร้างบ้านโดยเจตนาของคู่กรณีจะแบ่งแยกชำระเป็นส่วน ๆ ไม่ได้

หนี้แบ่งชำระไม่ได้นี้ ถ้ามีบุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้ โดยมีได้เป็นลูกหนี้ร่วมกัน ซึ่งถ้าหากให้แบ่งส่วนชำระกันได้ ก็จะไม่ได้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้สมความมุ่งหมาย ดังนั้น กฎหมายจึงให้ความรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม (มาตรา 301) ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้แบ่งแยกกันชำระหนี้อื่นจะทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับประโยชน์ เช่น ก. และ ข. มีหนี้ต้องส่งมอบเสื้อให้ ค. หนึ่งตัว โดยมีได้ผูกพันอย่างลูกหนี้ร่วม ซึ่งถ้าหากยินยอมให้มีการแบ่งชำระหนี้กันได้โดยตัดเสื้อออกเป็น 2 ส่วนแล้ว เจ้าหนี้ก็จะไม่ได้เสื้อตามที่ซื้อไว้ ด้วยเหตุนี้เอง กฎหมายจึงบัญญัติให้ ก. และ ข. รับผิดชอบต่อลูกหนี้ร่วมกัน

มาตรา 302 ถ้าการชำระหนี้เป็นการอันจะแบ่งกันชำระมิได้ และมีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าของ ถ้าบุคคลเหล่านั้นมิได้เป็นเจ้าหนี้ร่วมกันไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ได้แต่จะชำระหนี้ให้ได้ประโยชน์แก่บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดด้วยกัน และเจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกชำระหนี้ได้ก็แต่เพื่อประโยชน์ด้วยกันหมดทุกคนเท่านั้น อนึ่ง เจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์สินที่เป็นหนี้นั้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้หมดทุกคนด้วยกันก็ได้ ถ้าทรัพย์สินนั้นไม่ควรแก่การจะวางไว้ ก็ให้ส่งแก่ผู้พิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งศาลจะได้ตั้งแต่งขึ้น

นอกจากนี้ ข้อความจริงใดที่ท้าวถึงเจ้าหนี้คนหนึ่งเท่านั้น หาเป็นไปเพื่อคุณณาโทษแก่เจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วยไม่

1. มาตรา 302 นี้ เป็นหนี้แบ่งชำระไม่ได้ เช่นเดียวกับมาตรา 301 แต่เป็นหนี้แบ่งชำระไม่ได้ในกรณีมีบุคคลหลายคนเป็นเจ้าของโดยมิได้ผูกพันเป็นเจ้าหนี้ร่วมกัน ฉะนั้น เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ก็แต่เพื่อให้ได้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ด้วยกันหมดทุกคน และถ้าลูกหนี้จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งแล้วก็ต้องให้ได้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้เหล่านั้นทั้งหมดด้วยกัน โดยจะถือว่าเป็นเจ้าหนี้ร่วมตามมาตรา 298 ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะว่าถ้าหากเป็นเจ้าหนี้ร่วมกันแล้ว เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งจะรับชำระหนี้ก็ได้ และลูกหนี้จะทำการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ได้นั่นเอง เช่น ก. มีหนี้ส่งมอบเสื้อหนึ่งตัวให้ ก. และ ข. โดย ก. และ ข. มิได้ผูกพันอย่างเจ้าหนี้ร่วม ดังนี้ ก. จะต้องส่งมอบเสื้อให้ ก. และ ข. ด้วยกัน ก. จะส่งมอบ ก. หรือ ข. คนใดคนหนึ่งไม่ได้ (เพราะ ก. และ ข. ไม่ได้เป็นเจ้าหนี้ร่วม) ค. จะส่งมอบให้ ก. แต่ผู้เดียว ก็ต้องให้ ข. ยินยอมด้วย ถ้า ก. และ ข. ไม่สามารถตกลงกันได้ว่าใครจะเป็นผู้รับมอบเสื้อ ค. ก็อาจนำเสื้อไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของ ก. และ ข. ตามมาตรา 331

2. เนื่องจากเป็นหนี้แบ่งชำระไม่ได้ และมีเจ้าหนี้หลายคนโดยไม่ได้เป็นเจ้าหนี้ร่วมกัน ฉะนั้น มาตรา 302 วรรค 2 จึงบัญญัติว่า ข้อความจริงใดที่ท้าวถึงเจ้าหนี้คนหนึ่งนั้น หากเป็นไปเพื่อคุณ และโทษ แก่เจ้าหนี้อื่น ๆ ไม่ กล่าวคือ ถือว่าเป็นเหตุส่วนตัวนั่นเอง เช่น ตามตัวอย่างข้อ (1) ถ้า ก. ขอปฏิบัติชำระหนี้ต่อ ก. คนเดียว และ ก. ปฏิเสธ ไม่ยอมรับชำระหนี้ ดังนี้ ก.คนเดียวผิดนัด การผิดนัดของ ก. ไม่เป็นโทษ แก่ ข. ค้วย

สาระสำคัญที่ควรจดจำในหมวด 3

1. หลักเกณฑ์ที่จะเป็นลูกหนี้ร่วม คือ มีบุคคลหลายคนเป็นลูกหนี้ในหนี้อันเดียวกัน โดยห่านองที่ลูกหนี้แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบให้แก่เจ้าหนี้โดยสิ้นเชิง และเจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้คนใดคนหนึ่งเต็มจำนวนก็ได้ แล้วแต่เจ้าหนี้จะเลือกโดยถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้คนเดียวกัน มาตรา 291
2. ลูกหนี้ร่วมเกิดขึ้นได้ 2 ประการ คือ 1. โดยนิติกรรมสัญญา 2. โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
3. ผลแห่งการที่บุคคลหลายคนผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วมต่อเจ้าหนี้
  - 3.1 ลูกหนี้ร่วมทุกคนได้รับประโยชน์จากผลแห่งการนั้น ได้แก่ การชำระหนี้ การกระทำการแทนการชำระหนี้ การวางทรัพย์แทนการชำระหนี้ การหักกลบลบหนี้ (มาตรา 292) การปลดหนี้ (มาตรา 293) เจ้าหนี้ผิดนัด (มาตรา 294)
  - 3.2 ผลส่วนตัวของลูกหนี้คนหนึ่งย่อมเป็นคุณหรือโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนนั้น ได้แก่ การให้คำบอกกล่าว การผิดนัด การหยิบยกอ้างความผิด การชำระหนี้พ้นวิสัย อายุความ อายุความสูญหุคลง สิทธิเรียกร้องเคลื่อนกลั่นกัน มาตรา 295
4. ความรับผิดชอบในระหว่างลูกหนี้ร่วมด้วยกัน มาตรา 296
5. หลักเกณฑ์ที่จะเป็นเจ้าหนี้ร่วม คือ ในหนี้รายเดี่ยว แต่มีเจ้าหนี้หลายคน เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้สิ้นเชิงได้ และลูกหนี้จะชำระหนี้โดยเจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ได้ตามแต่ลูกหนี้จะเลือก แม้ทั้งที่เจ้าหนี้คนหนึ่งจะได้ยื่นฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ไว้แล้ว ลูกหนี้ก็ยังสามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่นได้ มาตรา 298

6. เจ้าหนี้ร่วมเกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ 1. โคนิติกรรมสัญญา 2. โคมทบัญญัติแห่งกฎหมาย
7. ผลระหว่างเจ้าหนี้ร่วมกับลูกหนี้
  - 7.1 เจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งผิดนัดยอมเป็นโทษแก่เจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย มาตรา 299 วรรคแรก
  - 7.2 กรณีที่หนี้เคลื่อนกลืนกันระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่ง เป็นเหตุให้หนี้ระงับไป สิทธิของเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ อันมีต่อลูกหนี้ที่ระงับไปด้วย มาตรา 299 วรรคสอง
  - 7.3 อนุโลม มาตรา 292, 293 และ 295 ในเรื่องลูกหนี้ร่วม มาบังคับโดยอนุโลม มาตรา 299 วรรคสาม
8. ผลในระหว่างเจ้าหนี้ร่วมด้วยกัน มาตรา 300

ข้อทดสอบในหมวด 3

ข้อ 1 นายโชติ นายชวง และนายชัช ผูกพันเป็นลูกหนี้ร่วม ทำสัญญากู้ยืมเงิน นายชวาล 3,000 บาท โดยไม่มีกำหนดเวลาชำระ นายชวาลได้บอกกล่าวเตือนให้นายชวง ชำระหนี้ 3,000 บาท นายชวงไม่ชำระหนี้ เป็นเหตุให้ต้องรับผิดชอบดอกเบี้ย 300 บาท เนื่องจากผิดนัด นายโชตินำเงิน 3,300 บาท ไปชำระให้แก่ นายชวาล อยากรหาว่า นายโชติไล่เบี้ยจากนายชวงและนายชัช คนละเท่าใด

ข้อ 2 นายสวิง นายแสง และนายสว่าง ได้ผูกพันกันในฐานะเป็นเจ้าหนี้ร่วม ให้นายสวัสดิ์กู้ยืมเงินไป 100,000 บาท โดยไม่มีกำหนดเวลาว่าจะชำระคืนเมื่อใด นายแสงได้ทวงถามให้นายสวัสดิ์ชำระเงินคืน แต่นายสวัสดิ์เพิกเฉยเสียไม่ชำระ เพราะนายแสง ได้ทวงเงินจากนายสวัสดิ์ต่อหน้าเพื่อน ๆ ของนายสวัสดิ์ ทำให้นายสวัสดิ์เสียหน้ามาก หลังจากนั้น 1 เดือน นายสวัสดิ์ได้นำเงิน 100,000 บาท ไปชำระให้นายสวิง และเมื่อนายสวิงได้รับชำระหนี้แล้ว ก็นำเงินจำนวนดังกล่าวขึ้นเครื่องบินหนีไปยังฮ่องกง อยากรหาว่า ท่านจะวินิจฉัยปัญหาตามอุทธรณ์นี้อย่างไร

ธงคำตอบ

ข้อ 1 นายชวงตกเป็นผู้ผิดนัด ตามมาตรา 203 วรรคแรก, มาตรา 204 วรรคแรก (หนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระ เมื่อเจ้าหนี้ได้ให้คำบอกกล่าวเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว) การที่นายชวาลเจ้าหนี้บอกกล่าวเตือนนายชวงให้ชำระหนี้และนายชวงไม่ชำระ จนเป็นผลให้นายชวงตกเป็นผู้ผิดนัด ก็เป็นโทษเฉพาะแก่นายชวงคนเดียวเท่านั้น (ที่จะต้องเสียดอกเบี้ยตามมาตรา 224) ซึ่งการผิดนัดของนายชวง ไม่มีผลถึงนายโชติและนายชัช ลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ตามมาตรา 295 ที่บัญญัติว่า

"..... เมื่อเป็นเรื่องท้าวถึงตัวลูกหนี้ร่วมกันคนใด ก็ยอมเป็นไปเพื่อคุณและโทษแต่เฉพาะลูกหนี้คนนั้น เช่น การให้คำบอกกล่าว การผินผัด....."

การที่นายโชตินำเงิน 3,300 บาท ไปชำระให้แก่นายชวาลเจ้าหนี้โดยสิ้นเชิง นั้นมีผลทำให้หนี้ระงับไป และการชำระหนี้ดังกล่าวก็เป็นประโยชน์แก่นายชวงและนายชัชด้วย ตามมาตรา 292 ที่บัญญัติว่า "การที่ลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่งชำระหนี้นั้น ย่อมได้ประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่น ๆ ด้วย ซึ่งหมายความว่า นายชวาลเจ้าหนี้จะมาเรียกชำระหนี้จากนายชวงและนายชัชอีกไม่ได้

เมื่อนายโชติได้ชำระหนี้ให้แก่นายชวาลเจ้าหนี้แล้ว นายโชติมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากนายชวงและนายชัชได้ ตามมาตรา 296 ที่บัญญัติว่า "ในระหว่างลูกหนี้ร่วมด้วยกันทั้งหลายนั้น ท่านว่า ต่างคนต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น" ซึ่งตามอุทธรณ์ในหนี้เงินต้น 3,000 บาท เมื่อมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น นายโชติ นายชวง และนายชัชต่างรับผิดชอบละ 1,000 บาท

สำหรับดอกเบี้ย 300 บาท ที่เกิดจากการผินผัดของนายชวงถือเป็นเหตุส่วนตัวของนายชวงแต่ผู้เดียว มาตรา 295 ที่ถือเป็นโทษเฉพาะตัวของนายชวงที่จะต้องชำระดอกเบี้ยแต่ผู้เดียว นายชวงจะให้นายโชติและนายชัชซึ่งมิได้ผินผัดมาช่วยเฉลี่ยดอกเบี้ยไม่ได้

เพราะฉะนั้น เมื่อนายโชติได้ชำระหนี้ให้แก่นายชวาลเจ้าหนี้ 3,300 บาทแล้ว นายโชติมีสิทธิไล่เบี้ยจากนายชวง 1,300 บาท และจากนายชัชอีก 1,000 บาท

ข้อ 2 ตามมาตรา 298 ลูกหนี้จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ได้ ตามแต่จะเลือก และเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งแล้ว หนี้ก็เป็นอันระงับไป และตามมาตรา 299 วรรคสาม ใ้บัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 295 มาบังคับโดยอนุโลม ซึ่งหมายความว่า เมื่อมีกรณีใดที่ใ้บัญญัติไว้ในมาตรา 295 เกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ร่วมคนใด ก็ย่อมจะเป็นไปเพื่อคุณและโทษแก่เจ้าหนี้คนนั้นโดยเฉพาะ ไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ๆ ด้วย

ตามอุทหาธรรม์ ถึงแม้ว่า นายสวัสดิ์ลูกหนี้จะมีสิทธิเลือกชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งก็ตาม (มาตรา 298) ซึ่งทำให้หนี้ระงับ (เฉพาะต้นเงิน) แต่นายแสวงเจ้าหนี้ร่วมคนหนึ่งก็ได้ทวงถามให้นายสวัสดิ์ชำระหนี้ เมื่อนายสวัสดิ์เพิกเฉยไม่ชำระหนี้ นายสวัสดิ์ก็ตกเป็นผู้ผิดนัด เนื่องจากเป็นหนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระ (มาตรา 203, 204) การผิดนัดของนายสวัสดิ์ นี้เป็นคุณเฉพาะนายแสวงเท่านั้น (มาตรา 299 วรรค 3 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 295 มาบังคับโดยอนุโลม) ซึ่งทำให้นายแสวงมีสิทธิฟ้องเรียกดอกเบี้ยในระหว่างเวลา 1 เดือนที่ผิดนัด (มาตรา 224)

สำหรับ นายสวิง เมื่อได้รับชำระหนี้แล้ว นายแสวงและนายสว่าง สามารถเรียกร้องเอาส่วนของตนได้ (มาตรา 300) ถึงแม้ นายสวิง ให้นำเงินขึ้นเครื่องบินหนีไปส่งกองก็ เป็นเรื่องที่นายแสวง และนายสว่าง ไปฟ้องร้องเรียกเอาส่วนของตนเอง

สรุป นายแสวงเท่านั้น ที่สามารถฟ้องเรียกดอกเบี้ยจากนายสวัสดิ์ ในระหว่างเวลาที่ผิดนัด 1 เดือนได้

ส่วนเงินต้น 100,000 บาทนั้น นายแสวงและนายสว่าง ไปฟ้องร้องเรียกส่วนของตนจากนายสวิงกันเอง